

Rapport 2011:34

Åhus 30:1 m fl

Arkeologisk förundersökning 2011 genom S:t Jörgen i Åhus

Jan Kockum

Rapport 2011:34

Åhus 30:1 m fl

Arkeologisk förundersökning 2011 genom S:t Jörgen i Åhus

Jan Kockum

Fornlämningsnr: 17:2 & 17:3
Åhus 30:1 mfl, Åhus sn
Kristianstads kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2011 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2011:34

Omslag: Schaktning i S:t Jörgens väg i Åhus.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Läge och topografi	5
Historik och fornlämningsmiljö	5
Undersökningsresultat	6
Antikvarisk syntes och sammanfattning	7
Referenser	8
Administrativa uppgifter	9
Bilagor	11

Fig.1. Åhus i Kristianstad kommun, Skåne.

Fig. 2. Undersökningsområdets läge i förhållande till fornlämning 17:2 och 17:3. Infälld karta visar förhållandet till fornlämningen Åhus.

Sammanfattning

Vid en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning dokumenterade bl a en sektion genom kyrkogården hörande till S:t Jörgens hospital. Här kunde konstateras att kyrkogården mitt i nuvarande S:t Jörgens väg varit ca 30 m bred i öst-västlig riktning. I sidosticken till huvudschaktet kunde även konstateras bebyggelse lämningar, sannolikt medeltida, grupperade kring kyrkogården.

Inledning

Vid byte av befintliga ledningar har schaktning gjorts i S:t Jörgens väg samt i omkringliggande tomter har markingrepp gjorts. Då schaktningssträckan delvis sammanfaller med fornlämning 17:3, S:t Jörgens begravningsplats, och fornlämning 17:2, stads-lager, beslutade Länsstyrelsen i Skåne län att en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning skulle göras. Undersökningen genomfördes under perioden 110426–110603 av arkeolog Jan Kockum vid Sydsvensk Arkeologi AB.

Läge och topografi

Undersökningsområdet, S:t Jörgens väg ligger drygt 800 m sydväst om Åhus kyrka, således utanför den medeltida staden. Norr om vägen döljer sig resterna efter kyrkan som hörde till S:t Jörgens hospital.

Undersökningsområdet gränsar mot villatomter och grönområden.

Historik och fornlämningsmiljö

Det strax utanför staden belägna S:t Jörgens hospital omnämns första gången i ett kungligt diplom daterat till 1252. Hospitalet, ett spetälskehospital, anses dock vara grundat strax före 1200-talets mitt. Tidigare har undersökts delar av kyrkan, gravar samt kulturlager tillhörande anläggningens profana delar. Kyrkan hade en längd om ca 25 m med långhus och ett smalare rakslutet kor inberäknat. Sannolikt hade hospitalet redan före överförandet till S:ta Annas hospital år 1549 upphört att fungera. Delar av kyrkan förmodas ha kvarstått ännu under 1800-talets andra hälft (Petersson 1948, Rosenberg 1984, s 12 f, Kockum 2007). Även ca 30 m öster om hospitalet har det påträffats gravar (Wihlborg 1991) och vid schaktningar 1995, i korsningen mellan S:t Jörgens väg och Mölle-gatan påträffades ytterligare gravar (Björk 1998).

Vid en arkeologisk förundersökning som företogs inom fastigheten Åhus 30:5 2007 påträffades bebyggelse lämningar i form

av kulturlager och anläggningar. Kulturlagren är koncentrerade till fastighetens norra del, där man idag kan se en svag förhöjning i topografien. Bland lagren kunde påvisas brandlager, lerlager, möjligen rester av lergolv, stolphål, tegel, sparsamt med lerkline och spik. Det framkom även spår efter metallhantering i form av slagg. I den södra delen av fastigheten fanns enstaka utspridda anläggningar.

Bebyggelselämningarna kan genom fyndmaterialet dateras till hög- och senmedeltid. Lämningsarna kan både rumsligt och kronologiskt knytas till S:t Jörgens hospital (Kockum 2007).

Det har utifrån gjorda undersökningar konstaterats att våra kunskaper kring Åhus spetälskehospital är begränsade – främst till kyrkan och området i dess omedelbara närhet – men att en stor del av lämningarna torde finnas kvar relativt intakta, om än dolda under mark (Björk 1998).

Undersökningsresultat

Vid undersökningen följdes schaktningen i form av övervakning. Bredden på huvudschaktet vid befintlig marknivå låg på ca 4 m och i schaktbotten på ca 1,8 m. Djupet uppgick till ca 3 m. Sticken in till de enskilda tomterna var smalare och grundare. Schaktningen skedde i huvudsak i befintliga rörgravar, dock gjorde släntning för rasvinklar att även orörda massor kom att beröras.

Schaktningen gjordes från väg 118 norrut längs med S:t Jörgens väg och sedan västerut på samma väg. Ca 5 m innan schaktningen kom i jämnhöjd med den forna kyrkans rakavslutade kor framkom gravar i schaktets norra sektion. Dessa gick att följa ca 30 m västerut fram till i nivå med dagens fastighetsgräns mellan fastigheten Åhus 30:6 och Åhus 30:8 (se Bilagor sektion A samt situationsplan med sektioner). Av sektionen framgick att hela området var fyllt av nedgrävningar och av dessa kunde 12 st konstateras vara gravar *in situ*. Gravarna låg på 1–1,7 meters djup och i ett av fallen fanns spår av en tråkista kvar. Eftersom schaktningen i huvudsak gjordes i existerande rörgravar grävdes inga gravar ut. Den enda dokumentationen som gjordes var av de gravar och gravnedgrävningar som påträffades i den norra schaktväggen. Kyrkogårdens södra begränsning bör ha gått i den nuvarande vägens södra halva, då gravnedgrävningar helt saknades i schaktets södra sida (se Bilagor sektion B).

I gränsområdet mellan fastigheterna 30:3 och 30:5, ca 35 m söder om kyrkan, grävdes ett befintligt ledningsschakt upp (se Bilagor sektion E samt situationsplan med sektioner). Av sektionen framgick att de bebyggelselämningar som påträffades vid

Fig. 3. I mitten av sektion A fanns spår av en tråkista.

Fig. 4. Sektion E.

Fig. 5. Sektion E.

förundersökningen 2007 i fastigheten 30:5 (se Kockum 2007) fortsatte i det nu aktuella området. Här framkom kulturlager med bränd lera och kalk, möjligen kalkbruk, snarlika de högmedeltida kulturlager som påträffades vid 2007 års undersökning. Vid den aktuella undersökningen påträffades ett litet bryne (fnr 3).

I sticket in till fastighet 30:6 dokumenterades rivningsmassor i sektionen (se Bilagor sektion C samt situationsplan med sektioner). Rivningsmassorna innehöll murtegel och munktegel (fnr 1) samt möjligen ett fragment av vingtegel (fnr 2), vilket skulle innebära att rivningsmassorna härrör från en byggnad med såväl hög-/senmedeltida element som efterreformerta element.

Mitt för fastighet 30:5 dokumenterades en del av sektionen (se Bilagor sektion D samt situationsplan med sektioner). Sektionen uppvisade äldre markhorisonter översandade med flygsand samt i den översta metern två horisonter med inslag av tegel. Inget direkt daterande material påträffades.

Vid kontroll av schaktet väster om fastighet 30:5 och söder om fastighet 30:3, var stratigrafin mindre omfattande, i huvudsak bestående av en eller flera markhorisonter utan fyndinslag och med en eller flera flygsandslager.

Antikvarisk syntes och sammanfattning

Vid schaktningsarbetena har ingrepp i huvudsak gjorts i redan grävda massor då man i första hand har bytt ut befintligt ledningsnät. I olika sidostick samt i schaktväggar har det emellertid varit möjligt att dokumentera orörda lager. De påträffade lämningarna indikerar att kyrkogården i söder har en östvästlig begränsning om drygt 30 m, från i höjd med den forna kyrkans koravslutning fram till gränsen mellan fastigheterna 30:6 och 30:8. Det tycks vidare vara så att kyrkogårdens södra begränsning har gått i den nuvarande vägens södra halva. Vidare visar undersökningen att det väster om kyrkan, en bit in på fastighet 30:6, sannolikt har funnits bebyggelse under högmedeltid och att den högmedeltida bebyggelsen som undersöktes 2007 inom fastighet 30:5 även sträcker sig in på fastigheten 30:3. I området finns ännu oexploaterade ytor med potential att belysa hospitalets profana bebyggelse.

Fig. 6. Rött område markerar kyrkogårdens påvisade utbredning, blått markerar den medeltida bebyggelsens påvisade utbredning. Båda markeringar avser minsta utbredning, till detta tillkommer ännu icke påvisade delar samt områden som är svåra att påvisa, såsom t ex fruktträdgårdar mm.

Referenser

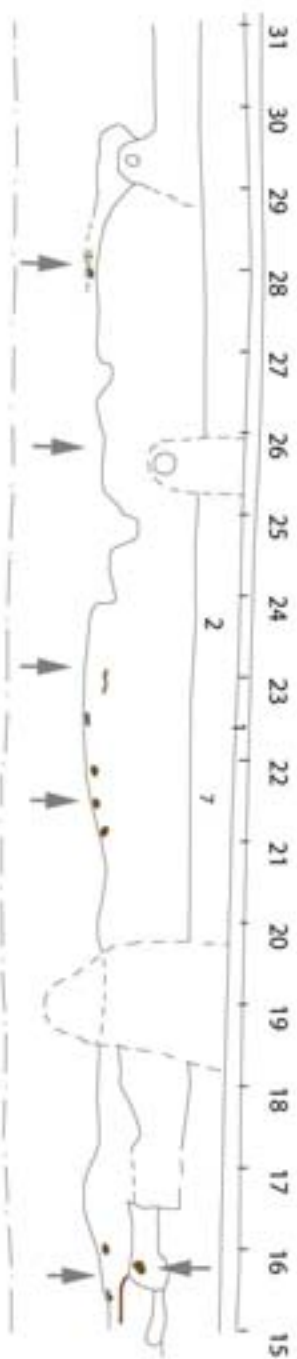
- Björk, T. 1998. RAÄ nr 17. Møllegatan och Åhus 30:4. *Länsmuseet i Kristianstad 1998:12*.
- Kockum, J. 2007. S:t Jörgen i Åhus, FU 2007. *Regionmuseet Kristianstad rapport 2007:23*.
- Petersson, M. 1948. S:t Jörgen i Åhus. *MLUHM 1947-48*. Lund.
- Rosenberg, B. 1984. *Åhus. RAÄ, Medeltidsstaden 52*. Stockholm.
- Wihlborg, A. 1991. *Rapport, stadsäga 89 – 95 A, Åhus sn, Fornlämning 17, Skåne 1979*. RAÄ, UV-syd. Lund.

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	100104
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-13901-10
Datum för beslut:	2010-11-11
Projektnummer:	100104
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Kristianstad
Fastighet:	Åhus 30:1 m fl
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3E 0a
Koordinatsystem:	SWEREF 99
X koordinat:	6197456
Y koordinat:	454808
Höjdsystem:	–
M ö.h.	< 5
Fältarbetstid:	110426–110603
Antal arbetsdagar:	9
Antal arkeologtimmar:	31
Antal maskintimmar:	–
Exploateringsyta:	ca 350 lpm
Undersökt yta:	ca 150 lpm
Platschef:	Jan Kockum
Personal:	Jan Kockum
Projektgrupp:	–
Underkonsulter:	–
Uppdragsgivare:	C4 Teknik/Kristianstads kommun
Fynd:	LUHM nr: 32088
Dokumentationsmaterial:	1 st A3 situationsplan, 2 st A3sektionsritningar, 34 digitalfoton, Intrasisprojekt SA_100104, förvaras på Regionmuseet Kristianstad
Kostnader:	40 780

Bilagor

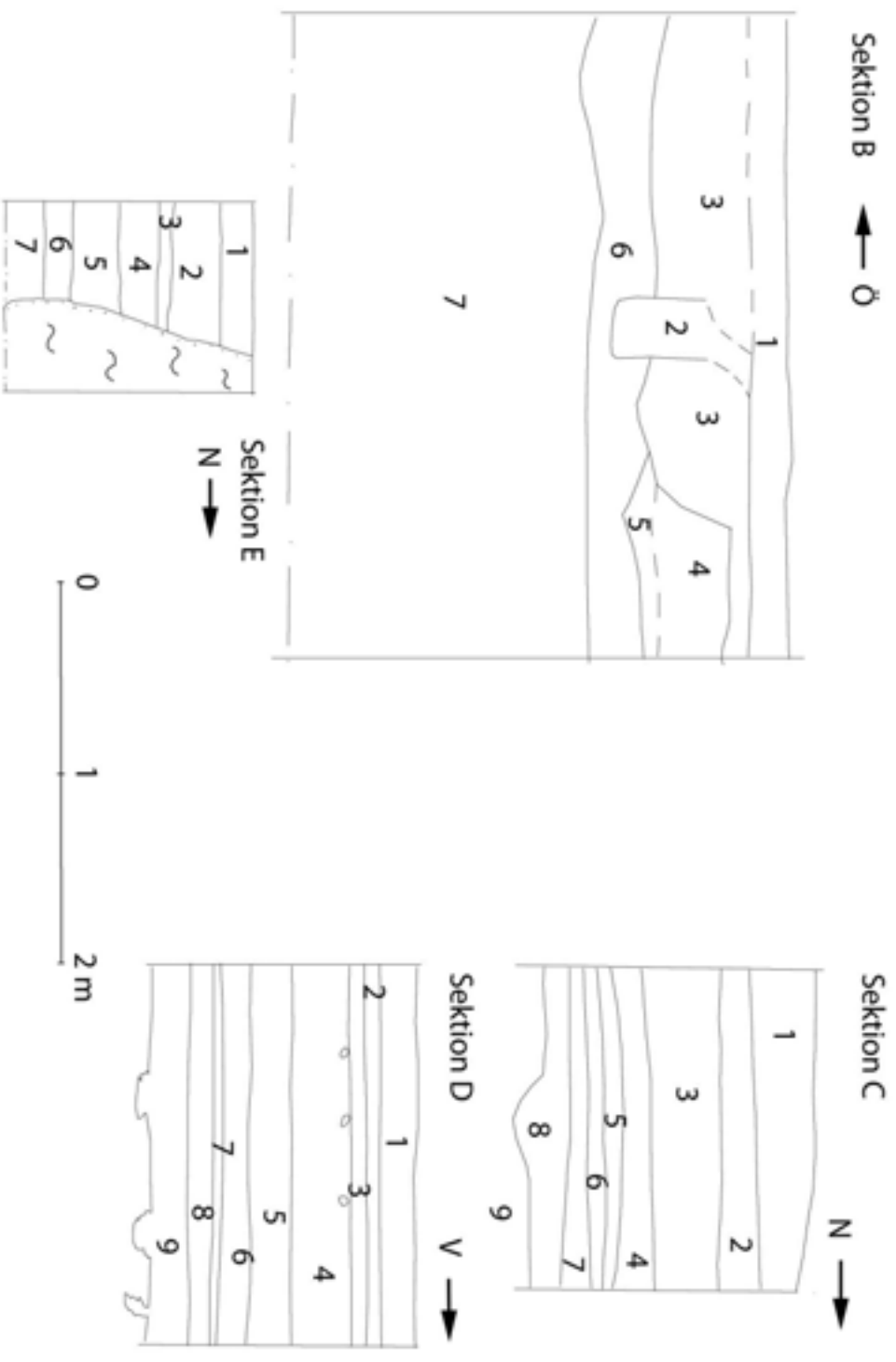
Sektion A

Sektion A

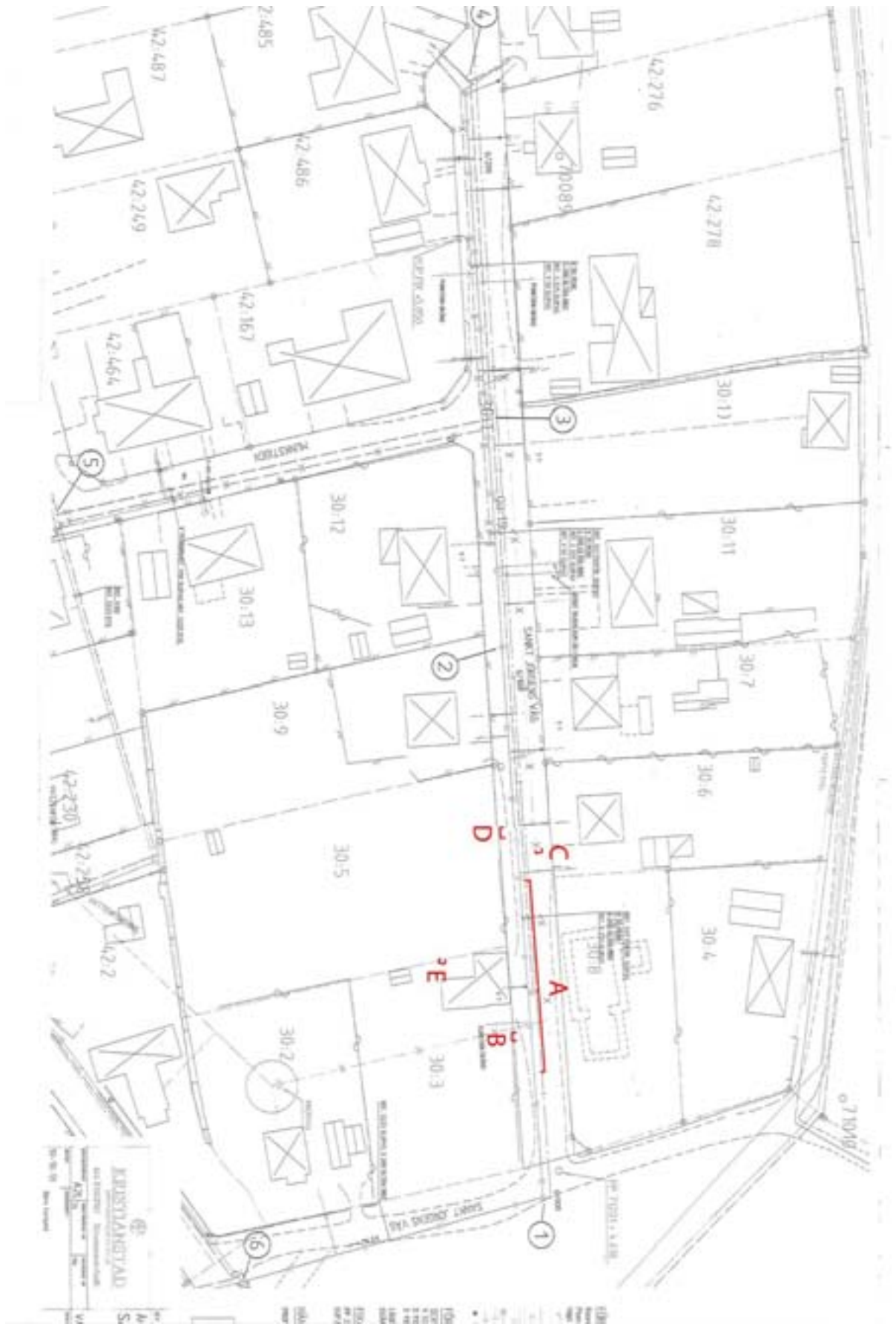
Numreringen ovan sektion uppger antal m, de grå pilarna markerar gravar.

- 1) Moderna bärlager.
- 2) Mörkbrun humös sand med inslag av tegel mm.
- 3) Grå melerad sand.
- 4) Gulgrå melerad sand.
- 5) Mörkbrun sand.
- 6) Grav med spår av träkista kvar.
- 7) Äldre gångyta.

- Sektion B**
 1) Grässvål. 2) Nedgrävning fylld med grov melerad sand. 3) Mörkbrun humösa sand med stora inslag av sand. 4) Grov melerad sand med stort inslag av tegel. 5) Mörkbrun humösa sand. 6) Brun sand. 7) Naturlig undergrund, gultvit sand.
- Sektion C**
 1) Grusväg. 2) Mörkbrun till ljusgul sand (bärlager). 3) Brun sand. 4) Mörkbrun-svart sand med stort inslag av tegel. 5) Gråbrun sand. 6) Svartbrun sand. 7) Brunsvart melerad sand. 8) Brunsvart humösa sand. Naturlig undergrund, brunvit sand.
- Sektion D**
 1) Grässvål. 2) Brun sand. 3) Gråsvart sand. 4) Gråbrun sand, inslag av tegel. 5, 6 & 7) Olika flygsandslager, endast nyansskillnader av grågul sand. 8) Brunsvart humösa sand.
- Sektion E**
 1) Grässvål. 2) Sandig humösa "maljord" med inslag av bränd lera och tegel. 3) Kompakt svartgå sand med bränd lera och kalk (-bruk?). 4) Ljusgrå sand. 5) Grå sand. 6) Svartgrå sand. 7) Naturlig undergrund, vitgul sand.

Situationsplan med sektioner

Fyndlista LUHM 32088

Fyndnr	Sakord	Material	Del	Typ	Fyndsammanhang	Vikt i g	Antal/fragm
1	Taktegel	Tegel		Munktegel	Sektion C/lager 4	265	2
2	Taktege?l	Tegel		Vingtege?l	Sektion C/lager 4	63	1
3	Bryne	Sandsten			Sektion E/lager 3	49	1

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2011

1. Södervidinge kyrkogård - Södervidinge sn, FU 2010, Bertil Helgesson
2. Nytt golv i Östraby kyrka, Östrabys sn, FU 2011, Jan Kockum
3. Ny belysning, Gamla staden 8:1 i Helsingborg, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
4. Balsby 23:1 & 29:2, Nosaby sn, FU 2010, Anders Edring
5. Fjärrvärme i Östra Tommarp - Östra Tommarp sn, FU 2010, Lars Jönsson
6. Fjärrvärme genom Härlövs by, Kristianstad, FU 2010, Jan Kockum
7. Svedala kyrka, Svedala sn, FU 2010, Lars Jönsson
8. Näsbyholm sätesgård, Gärdslövs sn, FU 2010, Lars Salminen
9. Ny gatubrunn i Valdemars väg i Vä, Vä sn, FU 2011, Jan Kockum
10. Fjärestads kyrka, Fjärestad sn, FU 2011, Tony Björk
11. Gustav Adolfs Torg, Malmö. FU 2010, Joakim Frejd
12. Järnvägen 1:1, Malmö. FU 2011, Joakim Frejd
13. Kv Minerva 24 i Helsingborg, Helsingborg, FU 2011, Jan Kockum
14. Cementen 13, Malmö, AU 2011, Per Sarnäs
15. Bältinge bytomt, Skarhult 13:36, FU 2010, Lars Salminen
16. Falsterbo 9:97 – ett stenkast ifrån borgen, FU 2010, Lars Salminen
17. Kvarnby utbyggnadsområde, Malmö, FU 2010, Per Sarnäs
18. Stora Uppåkra 2:76 m.fl., FU 2011, Joakim Frejd
19. Färlöv 19:3, Färlövs socken, Kristianstads kommun, AU 2011, Joakim Frejd
20. VA inom Bollerups säteri, Bollerups socken, Tomelilla kommun, FU 2011, Lars Jönsson
21. Södervidinge 28:1 – Kyrkogården, Södervidinge sn, Kävlinge kommun, FU 2011, Lars Salminen
22. Råbelöv 26:5, Fjälkestads sn, FU 2011, Jan Kockum
23. Citadellstaden 2:1, Landskrona, FU 2011, Lars Jönsson
24. Innerstaden 1:14 och 1:152, Malmö, FU 2011, Joakim Frejd
25. Hammarlövs bytomt, Hammarlövs sn, FU 2010, Per Sarnäs
26. Kristian IV 10 i Kristianstad, Kristianstad; FU 2011, Jan Kockum
27. Skurups bytomt, Skurups kommun, FU 2001, Lars Salminen, Ingrid Gustin & Joakim Frejd
28. Norra Vallvägen i Kristianstad, Kristianstad, FU 2011, Jan Kockum
29. Östra Storgatan i Kristianstad, Kristianstad, FU 2011, Jan Kockum
30. VA-ledningar i Trollenäs, Eslövs kommun, FU 2002–2003, Lars Salminen, Ingrid Gustin & Joakim Frejd
31. Residenset 1, fornlämning 20, Malmö stad, FU 2010–2011, Per Sarnäs
32. Sutaren Mindre 6, fornlämning 17, Vellinge sn, Vellinge kn, FU 2011, Per Sarnäs
33. Limhamn 151:461, Hyllie sn, AU 2011, Jan Kockum
34. Åhus 30:1 m fl, Åhus sn, FU 2011, Jan Kockum

